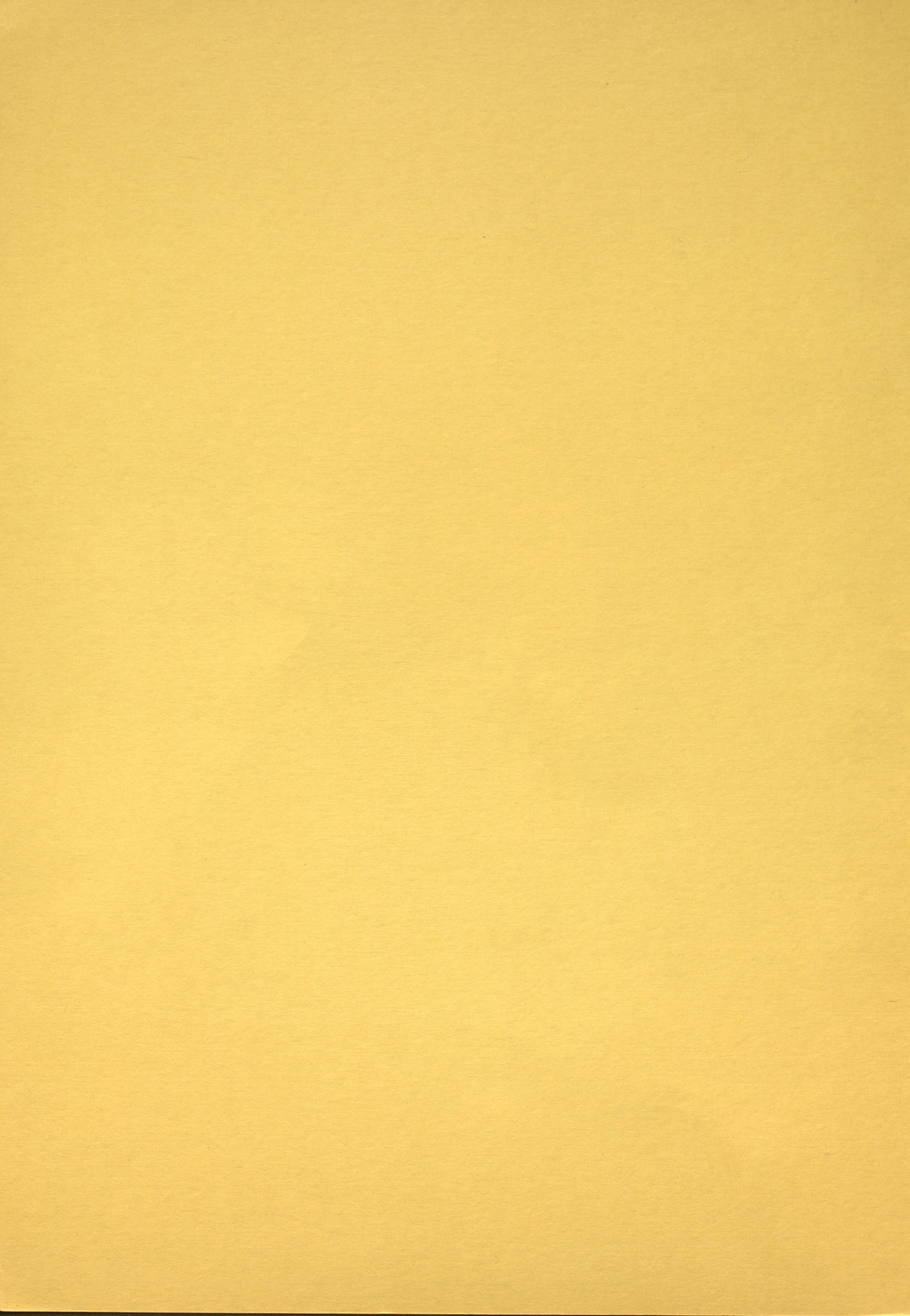

**Francesc
Xavier
Vila
i Moreno**

TRANSMISSIÓ DELS IDIOMES EN LES PARELLES LINGÜÍSTICAMENT MIXTES

Direcció General de Política Lingüística
Institut de Sociolingüística Catalana

Transmissió dels idiomes en les parelles lingüísticament mixtes

Francesc Xavier Vila i Moreno

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Barcelona 1993

Agraïments

Vull expressar la meua gratitud a Judit Freixa, Jordi Bañeres, Marina Subirats i Laia Bonet per haver esmerçat el seu temps en les successives versions d'aquest treball i pels seus encertats suggeriments. Cap dels errors que pugui trobar-hi el lector els ha de ser atribuït, ans són responsabilitat exclusiva de l'autor.

Resum

Tot i que l'extensió del coneixement del català entre la població del Principat és un fet innegable amb les dades de què disposem, ens manca informació sobre l'ús lingüístic real. La informació sobre la transmissió lingüística familiar pot donar-nos-en alguns indicadors. A partir d'aquestes dades, es comprova que les parelles lingüísticament mixtes representen encara avui un mecanisme de castellanització de les noves generacions, en especial a la zona metropolitana. Aquest article suggereix la necessitat d'aprofitar les seves característiques per trencar aquesta tendència i transformar-les en una eina de catalanització de la població castellanoparlant, i aventura algunes de les vies que caldria explorar en planificar l'acció necessària.

INSTITUT CATALÀ DE BIBLIOGRAFIA. DADES CIP:

Vila i Moreno, Francesc Xavier

Trasmissió dels idiomes en les parelles lingüísticament mixtes

A la part superior de la portada: Direcció General de Política Lingüística.

Institut de Sociolingüística Catalana. — Bibliografia

ISBN 84-393-2680-7

I. Catalunya. Departament de Cultura II. Institut de Sociolingüística Catalana

III. Títol IV. Col·lecció 1. Català — Aspectes socials 2. Bilingüisme — Catalunya

804.99:316

800.732 (467.1)

Col·lecció Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Sèrie Documents de Treball, 1

Primera edició: desembre 1993

Tiratge: 1.200 exemplars

© Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura

Impressió: Gráficas Almogávares, carrer dels Almogàvers, 106, Barcelona

Dipòsit legal: B-39429/93

El Departament de Cultura i la Direcció General de Política Lingüística no subscriuen necessàriament les opinions expressades per l'autor d'aquest treball.

Índex

1. El panorama sociolingüístic a la Catalunya dels noranta	5
1.1. La integració dels immigrants	5
1.2. El procés de bilingüització	6
1.3. Una reestructuració de la identitat castellanoparlant?	7
2. La qüestió de les primeres llengües	9
2.1. La transmissió de les llengües	9
2.2. Prolongació de la situació actual?	10
3. Natura de les famílies lingüísticament mixtes	12
3.1. Evolució de les famílies lingüísticament mixtes	12
3.2. El bilingüisme en les famílies lingüísticament mixtes	14
4. Actuació davant d'aquestes famílies?	16
5. Localització de les famílies lingüísticament mixtes	17
6. Suggeriment de possibles actuacions	18
6.1. Previ	18
6.2. Objectius	18
6.3. Destinataris	18
6.4. Àrees geogràfiques	18
6.5. Argumentació	19
6.6. Mitjans d'accés	20
6.7. Un exemple d'actuació	20
7. Conclusions	22
8. Bibliografia	23

---

1. El panorama sociolingüístic a la Catalunya dels noranta

1.1. La integració dels immigrants

La política lingüística als Països Catalans ha incidit fins a l'actualitat en diversos mecanismes del canvi social per tal d'avançar en la normalització de la llengua. L'ensenyament d'infants i adults, el món socio-econòmic, el marc jurídic, etc., han estat abordats des de diferents perspectives d'acord amb el que s'ha cregut oportú en cada moment del procés i segons les preferències dels autors que se n'han ocupat.

Tanmateix, la dedicació dels nostres especialistes a alguns d'aquests camps n'ha descurat d'altres d'importància com a mínim equiparable. La comparació amb experiències internacionals similars a la catalana —Quebec, Flandes, País Basc, etc.— ressalta l'escàs desplegament dels estudis sobre l'evolució demolingüística al nostre país. Sense anar més lluny, una de les darreres produccions de la Direcció General de Política Lingüística (*Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana*. 4 vols. 1991), obra col·lectiva d'abast considerable i voluntat comprensiva, no dedica cap apartat específic a aquestes qüestions. Som del parer que les qüestions demolingüístiques i, en concret, els aspectes relacionats amb el manteniment, la substitució i la (re-)nativització de les llengües en contacte haurien de desvetllar molt més interès del que han suscitat fins ara, i que fóra convenient que demògrafs, sociòlegs, antropòlegs, etc., col·laboressin en una recerca que ofereix possibilitats científiques extraordinàriament productives. És amb la intenció d'incitar a la reflexió sobre aquests aspectes que escrivim les línies següents.¹

Els diversos estudis sociolingüístics de què disposem en aquests moments mostren com, a grans trets, conviuen actualment al Principat dos grups lingüístics que es reproduïxen de generació en generació sense que cap dels dos doni senyals de substitució lingüística abrupta.²

L'any 1986, a l'àrea metropolitana de Barcelona³ hi havia un 60,8 % de població que es declarava de llengua primera castellana, un 34,2 % de parla catalana i un migrat 2,5 % que considerava ambdues llengües com les seves primeres llengües (Subirats, 1990: 7). Cinc anys després, la repetició de l'enquesta dibuixa una certa mutació. En conjunt, i en relació amb l'enquesta realitzada cinc anys enrere, el percentatge d'individus que consideraven el català com «la seva llengua», o sigui, que es declaraven catalanoparlants, a l'àrea metropolitana es manté exactament igual: 34,2 %, amb alguns reajustaments interns menors segons els grups

-
1. Tot i que no incorporada directament a aquest article, no ens podem estar de dir com ha resultat d'encoratjador el descobriment que la darrera obra del pare de la sociologia del llenguatge Joshua A. Fishman, *Reversing Language Shift*, insisteixi una i altra vegada en aquesta línia. Creiem que la lectura d'aquesta obra esdevindrà en un futur proper una obligació en el món de la planificació lingüística per tal com aporta una reflexió imprescindible per a aquesta disciplina. No hi ha dubte que aquesta obra hauria de menar a un debat en profunditat que pot fer trontollar força dogmes de la sociolingüística local.
  2. És a dir, sense que cap d'ells no adopti la llengua de l'altre exogrup —exllengua— per a totes o la majoria de les interaccions.
  3. En aquest treball, i per tal com és la zona de més pes demogràfic, econòmic, cultural, etc., i com que ha estat estudiada en més profunditat mitjançant les dues enquestes metropolitanes (veg. bibliografia), dedicarem una atenció especial a la zona d'influència directa barcelonina, amb les diverses etiquetes i extensió que ha rebut fins ara: corporació metropolitana, àrea metropolitana, regió metropolitana, etc.

d'edat que no discutirem aquí (Subirats, Masats i Sànchez, 1992: 39). Ni incorporacions ni fuites semblen haver afectat aquest grup lingüístic.

On sí que es produeixen modificacions destacables és en la repartició de castellanoparlants i de bilingües. Els primers, i sempre dins l'àrea metropolitana de Barcelona, passarien de ser el 60,8% al 54,5%, mentre que els que es declararien bilingües creixerien del 2,5% al 10% (ibid.). Què ha passat, per a un canvi tan important en un lapse tan curt, i què representa aquest augment en realitat?

1.2. El procés de bilingüització

Totes les dades de què disposem coincideixen a afirmar que s'està produint un procés lent però constant de millora dels coneixements—subratllem-ho: coneixements—de llengua catalana en el conjunt de la població de Catalunya: és innegable que cada cop hi ha més gent que la sap parlar, que la llegeix i que la sap escriure, com demostra la taula 1, i també resulta innegable que la primera força motriu d'aquest canvi ha estat i és la creixent catalanització de l'escola, ja que els canvis més dràstics afecten de forma sistemàtica la base de la piràmide de la població.

Coneixement de català a la corporació metropolitana de Barcelona. 1975, 1981 i 1986. Percentatges sobre la població de 2 i més anys*

Lloc	Anys	compr.	parla	llegeix	escriu	cc ⁴
CMB amb Barcelona	1975	72,0	49,3	14,3		
	1981	75,5				
	1986	87,9	56,3	56,6	27,3	0,57
CMB sense Barcelona	1975	55,4	33,0	07,1		
	1981	61,9				
	1986	81,5	42,0	43,5	19,3	0,47
Barcelona (prov.)	1975	74,3	53,1	-	14,5	
	1981	77,1	-	-	-	

* Les dades de 1975 comprenen tota la població. Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades fornides per les taules núm. 1, 28, 30, 31 i 32 de Reixach, 1990.

L'enquesta metropolitana 1990 ofereix uns resultats igualment positius en aquest sentit, dins de l'àrea metropolitana de Barcelona: l'any 1990, només el 25% dels joves entre divuit i vint-i-cinc anys declarava comprendre el català sense poder-lo parlar, i ja era un 58% el que deia poder parlar-lo i escriure'l (Subirats, Masats i Sànchez, 1992: 40). Si recordem que almenys una proporció considerable d'aquests joves no gaudiren de cap ensenyament de català fins a finals de l'EGB o més tard, ens és permès d'esperar un augment encara més important dels

4. cc= coeficient de catalanització elaborat a partir de la fórmula (% C + % P + % L1 + % E) / 400, on cada lletra precedida de % correspon al percentatge de població del lloc esmentat que declara posseir cadascuna de les habilitats de la competència lingüística: comprendre, parlar, llegir i escriure. Vegeu una discussió d'aquest índex a Reixach, 1990: 22

coneixements de llengua catalana entre els joves d'edats inferiors, molts d'ells ja escolaritzats totalment o parcialment en aquesta llengua.

Ens trobem, per tant, amb una *bilingüització* en augment, entenent aquesta com el procés pel qual s'incrementen les habilitats en la segona llengua, el català en aquest cas.⁵ Ens referim aquí a un fenomen de competència, de capacitats de fer servir la llengua, no pas d'identitat grupal ni d'ús lingüístic.

Aquest procés de bilingüització no es tradueix necessàriament en l'ús habitual del català entre la població, i no implica de cap manera haver pujat el primer esgló d'una hipotètica escala que menaria indefectiblement cap a l'adopció del català com a primera llengua entre els castellanoparlants, llengua transmesa a la llar i emprada prioritàriament en les relacions personals i professionals. Només implica que els ciutadans que tenen el castellà com a primera llengua, unilingües fins fa poc, estan aprenent el català, i que poden fer-ne més ús que abans. Segons les seves pròpies apreciacions, estan homologant les seves habilitats comunicatives amb els seus veïns catalanoparlants, que ja són bilingües.

El problema és que, en tractar amb dades declarades i poc precises, no tenim cap certesa que tots aquells que diuen saber parlar el català posseeixin una competència suficient en aquesta llengua, i encara tenim menys idea de quina llengua és dominant en cada tipus de parlant. No parlem pas de «qualitat» de llengua, sinó de capacitat comunicativa, de fluïdesa, de recursos expressius, etc., en definitiva, d'aquelles habilitats que determinen bàsicament l'ús lingüístic. Cal tenir molt present que, a menys que raons extralingüístiques poderoses l'obliguin a actuar altrament, un bilingüe notablement dominant en la seva primera llengua tendirà naturalment a emprar aquesta llengua i no pas la seva segona llengua: el seu comportament s'assemblarà més al d'un unilingüe que al d'un bilingüe equilibrat. No per això deixarà de saber-se «bilingüe» i, sovint, aquest comportament serà oposat als seus principis ideològics. Però, com demostren tants i tants casos de substitució lingüística reeixida, i tants intents de capgirament d'aquesta substitució fracassats, els factors actitudinals i ideològics no són habitualment més que una variable moderadora del comportament sociolingüístic, mai la variable independent.

1.3. Una reestructuració de la identitat castellanoparlant?

Tornem ara a l'anàlisi de la quadruplicació de bilingües amb què encetàvem aquestes ratlles. El transvasament de castellanoparlants al grup dels bilingües (causa principal d'aquest creixement) pot deure's a diverses causes, més o menys apuntades pels mateixos comentaristes de l'enquesta (tant Subirats, Masats i Sánchez, 1992, com Rambla, en premsa).

D'una banda, l'any 1985 es demanava a l'entrevistat quina era la seva primera llengua, mentre que el 1990 se li preguntava quina era la seva llengua. No cal insistir en l'ambigüitat de la primera pregunta, que permet interpretacions diverses —primera en el temps, primera per freqüència d'ús, etc.—, mentre que la segona és molt més tallant: hom exigeix una identificació etnolingüística. Podríem aventurar la hipòtesi que l'actual atmosfera de convivència entre catalanoparlants i castellanoparlants hauria dut una proporció considerable de ciutadans a triar l'opció d'identitat no conflictiva i integradora. Així, les dades entre una i altra enquesta no serien comparables perquè mesurarien aspectes de la realitat prou diferenciats.

5. D'altres xifres potser ens permetrien parlar d'una multilingüització de la població catalana, atès que el coneixement de llengües segones, estrangeres o no, hi enregistra un notable augment. No és aquest, però, el lloc adient per estendre-nos-hi.

D'altra banda, i tal com hem apuntat en un altre lloc (Vila, en premsa), hi ha també la possibilitat que aquest creixement no respongui només al canvi de pregunta sinó que tradueixi un fenomen ben altre que estaria afectant la societat catalana: segons aquesta hipòtesi, *l'augment de prestigi del bilingüisme —per oposició a l'unilingüisme— estigmatitzaria la identitat castellanoparlant, tradicionalment unilingüe, mentre que deixaria relativament incòmode la catalanoparlant, per a la qual el domini de les dues llengües es donaria per suposat*. En el dilema entre mantenir antigues —i presents— lleialtats al castellà i integrar-se en l'univers simbòlic de la societat catalana «autònica», alguns castellanoparlants de Catalunya estarien reestructurant la seva identitat grupal maridant trets autòctons i d'importació. A mesura que una certa bilingüització —capacitat lingüística i comunicativa d'emprar les dues llengües— s'estengués entre la població unilingüe castellana, podríem presenciar un transvasament de bona part dels castellanoparlants a una nova identitat bilingüe.

Així doncs, la identitat bilingüe, fins fa poc patrimoni d'alguns fills de parelles lingüísticament mixtes, generalment bilingües prou equilibrats, podria estar passant a ser el fruit d'una adquisició del català de la qual no coneixem encara l'abast, acompanyada o no d'ús actiu, entre individus castellanoparlants d'origen. Però l'aparició d'aquesta nova identitat no ha d'influir pas en el comportament sociolingüístic. Dut a l'extrem, una identitat bilingüe pot incorporar el català de forma simbòlica al patrimoni de tots els castellanoparlants de la mateixa manera que els irlandesos o els bascos tenen per llengua nacional el gaèlic i l'euskera, sense que això impliqui fer-ne gaire ús.

La mateixa enquesta ens ofereix alguns resultats que fan pensar en un ús reduït d'aquesta nova capacitat bilingüe. Per exemple, la pràctica desaparició de les persones que diuen no saber parlar català entre la classe alta barcelonina (el 10 % no el parla i només el 0,6 % no l'entén, *op. cit.*: 42) no ha anat acompanyada de la desaparició del castellà en aquests àmbits, que hi continua essent àmpliament emprat. Aquesta classe social esdevé, possiblement, un laboratori *in vitro* del que passaria quan tota la societat estigués bilingüitzada, i els resultats d'ús lingüístic no hi són tan falaguers per al català com hom podria esperar d'antuvi.⁶

Així, si aquesta segona hipòtesi es confirmés almenys parcialment, les modificacions en els resultats de l'enquesta metropolitana 1990 donarien compte d'una mutació més ideològica i de competència lingüística que no pas de comportaments sociolingüístics; i ens trobaríem amb la paradoxa que el grup de bilingües deixaria de tenir entitat per si mateix com a grup de comportament lingüístic intermedi entre catalanoparlants i castellanoparlants —si mai n'havia tingut— ja que s'hauria inflat amb individus de llengua primera i dominant castellana, ideològicament favorables a les dues llengües, però de comportament probablement molt esbiaixat cap a una d'elles.⁷

En síntesi, si l'increment percentual de persones que afirmen tenir català i castellà com a llengües pròpies no és fruit del canvi en la pregunta, *encara s'ha de demostrar que aquests parlants no mantenen uns patrons d'ús lingüístic similars als dels castellanoparlants*.⁸ Caldrà que estudis futurs ens informin d'aquests aspectes, en especial de les normes de transmissió familiar de la llengua entre aquests nous bilingües.

6. Caldrà estudiar el comportament d'aquest grup social. Algunes dades, com el fet que les revistes que s'autoetiqueten d'«alt prestigi» i se'ls adrecen, tot i ser de factura barcelonina i públic probablement català, fan un ús gairebé anecdòtic del català, per exemple.

7. Val a dir que en cas que aquesta hipòtesi es verifiqués, això no seria obstacle per aventurar-ne una altra d'abast teòric més important i referent a l'ús lingüístic, que expliciti la necessitat d'una extensió de la ideologia «bilingüista» abans que l'ús d'una altra L2 s'estengui en una comunitat abans unilingüe. Resta en peu aquesta possibilitat, però encara s'han d'aportar les proves empíriques que demostrin que la correlació entre els dos fenòmens és sistemàtica, no espúria i que manté un ordre temporal lògic, i s'ha d'aportar la teoria que l'avalii.

8. Potser l'explotació de les dades de l'enquesta metropolitana de 1990 i l'estudi de les interseccions lingüístiques de X. Rambla resultin aclaridors en aquest sentit.

2. La qüestió de les primeres llengües

2.1. La transmissió de les llengües

Al capítol anterior hem discutit les possibilitats que s'estigui produint una assimilació dels individus d'un grup cap a l'altre, i hem arribat a conclusions negatives, almenys de forma provisional.

Passem ara a les normes de transmissió de la llengua a la llar. Les dades que ofería l'enquesta metropolitana 1986, centrada en l'àrea metropolitana de Barcelona, mostraven unes marcadíssimes tendències a la conservació de l'endollengua o llengua de la pròpia comunitat lingüística dins dels dos grups lingüístics:

Taxes de reproducció lingüística, de guany i de pèrdua en percentatge de persones de cada llengua, en les llars de parelles lingüísticament homogènies ⁹

	Reproducció	Guany	Pèrdua
Català	98,4 %	03,3 %	01,6 %
Ambdues	90,5 %	66,7 %	09,5 %
Castellà	96,9 %	02,5 %	03,1 %
Altres	29,5 %	09,1 %	70,5 %

(Subirats, 1990: 18)

Segons aquestes dades, els fills de famílies en què ambdós pares són catalanoparlants només declaraven el castellà com a primera llengua en un 1,6 % dels casos i, a la inversa, només el 3,1 % de fills de famílies amb dos progenitors castellanoparlants declaraven el català com a primera llengua. Cal tenir en compte que, segons aquella enquesta, el 81,9 % de les parelles estaven formades per dos membres del mateix grup lingüístic, mentre que el 18,1 % eren lingüísticament heterogènies.

L'enquesta metropolitana 1990 comptabilitzava un 1,3 % de famílies on tots dos pares eren catalanoparlants i els fills tenien per primera llengua el castellà o una altra, mentre que el

9. L'obra original defineix aquests índexs de la manera següent: «Taxa de reproducció lingüística: és el percentatge d'individus de la generació dels fills que declaren la mateixa primera llengua que els seus pares. Taxa de guany lingüístic d'un grup: és el percentatge de fills la primera llengua dels quals és distinta de la dels seus pares, en relació amb el nombre de parlants, en la generació dels pares, de la llengua que aquests fills declaren com a primera. Taxa de pèrdua lingüística d'un grup: és la taxa inversa a l'anterior; està calculada per a cada grup lingüístic, veient quants casos de la generació dels fills declaren una llengua distinta de la dels pares, i quin percentatge representa en relació amb el volum de parlants de la generació dels pares». (op. cit. p. 25-26)

0,7 % de parelles castellanoparlants tenien fills catalanoparlants. El percentatge de famílies lingüísticament homogènies, d'altra banda, se situava en el 75 %, però l'àmbit ara era la regió metropolitana, més extensa que l'àrea metropolitana (Subirats, Masats i Sánchez, 1992: 45).

Una política d'integració lingüística hauria de considerar quin és el perfil dels dos grups els fills dels quals es defineixen d'un grup lingüístic diferent del dels seus pares; tanmateix, resulta obvi que ara per ara el seu volum de població és molt reduït per basar-hi cap hipòtesi de catalanització futura.

Les ratlles anteriors corresponen a la zona metropolitana de Barcelona. La seva transposició a la resta del Principat no pot fer-se de forma automàtica, sinó sotmetent-ne les idees bàsiques a anàlisi segons la zona involucrada, molt especialment pel que fa a l'assimilació de castellanoparlants en zones de baixa densitat immigratòria. Les diferents condicions socio-polítiques dels altres territoris de llengua catalana impedeixen que hi siguin fàcilment extrapolables; per exemple, semblen negatives per a la transmissió del català les dades al País Valencià (Gabinet d'Ús del Valencià, 1989; Ferrando, Prats, Sorribes i Arjona, 1990).

Aquestes dades sobre l'àrea barcelonina desmentien la hipòtesi optimista dels anys 60 segons la qual els immigrants castellanoparlants serien assimilats per la mateixa dinàmica que havia funcionat fins aleshores, però també esborraven el perill d'una substitució lingüística a Catalunya entre la població d'origen català similar a les viscudes a la Catalunya Nord i part del País Valencià, en la qual la població autòctona renunciés a l'ús i la transmissió de la llengua pròpia en favor del castellà. Els límits entre els dos grups etnolingüístics semblaven dibuixar-se de manera clara i resultaven difícilment franquejables en ambdós sentits pel que fa a l'assimilació, i aquests resultats coincidien amb d'altres estudis (Boix, 1989; Woolard, 1989).

Rambla (en premsa) ha argumentat, basant-se en les dades de l'enquesta metropolitana 1990, que els grups lingüístics temps enrere estancs podrien estar-se esquerdant, i que un nombre molt important de parlants —que ell anomena «d'intersecció», entre el 25 % i el 30 % del total— demostraria un comportament bilingüe actiu, en comparació amb un 25,8 % de catalanoparlants i un 44,7 % de castellanoparlants les respostes i actuació dels quals serien consistentment en una llengua. Tot i que interessant, cal encara veure si aquest comportament té cap influència en els patrons de transmissió lingüística o respon només al grau de bilingüïtzació creixent que hem esmentat.

2.2. Prolongació de la situació actual?

En la situació descrita, i a manca de conèixer el comportament de transmissió lingüística del nou grup bilingüe,¹⁰ cap grup —catalanoparlants i castellanoparlants, bilingües o no— no arribaria a assimilar membres de l'exogrup de forma directa,¹¹ i les pèrdues de cada grup no

10. Per tant, acudirem a les dades per a 1986 pel que fa al volum de castellanoparlants, i considerarem el nou grup de bilingües de 1990 com a dominants en castellà.

11. Anomenarem assimilació directa d'un grup lingüístic per un altre el fenomen d'adopció d'una llengua segona com a llengua principal (dominant, preferida per a la majoria dels àmbits, etc.). L'assimilació indirecta, en canvi, consisteix en l'adquisició com a llengua primera d'un codi diferent de la llengua primera dels progenitors o d'un d'ells. Seria el cas del canvi d'A com a L1 entre un o tots dos pares a B com a L1 entre els fills; pot produir-se per defecció lingüística dels pares —cas de part de la burgesia barcelonina en temps pretèrits—, per aculturació dels fills al seu entorn —pèrdua parcial o total de les llengües africanes o asiàtiques entre les segones i terceres generacions d'immigrants a Europa i Amèrica—, etc. L'assimilació directa condueix a la substitució lingüística en una generació, mentre que la indirecta mena a la substitució lingüística intergeneracional. Tot i que ambdues solen escaure's simultàniament i tenir el mateix signe (és poc freqüent que una vagi d'A a B i l'altra de B a A), ni simultaneïtat ni homodireccionalitat en són condicions *sine qua non*.

atenyerien el 4%. Podem aventurar que aquest escenari podria prolongar-se durant força temps —indefinidament?— i conduiria a la perpetuació d'ambdós grups lingüístics en l'hipotètic cas que:¹²

1. Ambdós grups mantinguessin una taxa de natalitat equiparable. Un desequilibri notable en favor d'un dels grups comportaria segurament una assimilació en cascada del grup minoritzat.¹³
2. Que els membres de cada grup lingüístic transmetessin la seva L1 als seus descendents, és a dir, que no es produís el canvi d'A com a L1 entre el(s) pare(s) a B com a L1 entre els fills del mateix grup lingüístic. Com hem vist, aquest canvi, que hem anomenat assimilació indirecta, només arriba a ser significatiu a Catalunya en les famílies lingüísticament mixtes.

Algunes de les dades de què disposem per a Catalunya indiquen una natalitat més alta entre els castellanoparlants; podria ser que calgués atribuir a aquesta diferència el creixement constant i altrament inexplicable d'infants que no entenen el català en les franges d'edat més baixes detectat a cada cens i interpretat com a error. (Per a aquesta qüestió, en què es barregen hipòtesis diverses sobre la validesa, la precisió, la fiabilitat, etc., dels censos lingüístics, a més de la influència de la diglòssia, vegeu M. Reixach, 1990, i Strubell, 1989; per a una rèplica a Reixach, Bañeres, 1991.) D'altres estudis assenyalen una rapidíssima adaptació —una caiguda— de la fecunditat de les dones d'origen immigrant a Barcelona, alhora que neguen l'adjudicació automàtica de baixa natalitat als catalans.¹⁴ Tot i el seu interès evident, l'anàlisi d'aquestes tendències no és pas l'objectiu d'aquest article i no hi entrarem pas.

Pel que fa al segon punt, i d'acord amb les dades apuntades, sembla que només les famílies lingüísticament mixtes (d'ara endavant, FLM) juguen un paper important en el canvi de la L1 dels fills respecte de la dels pares.¹⁵ Cal no perdre de vista l'important paper que aquestes unitats familiars han tingut i tenen en els processos de canvi i substitució lingüística. Així, ja fa uns anys que Miquel Strubell es feia ressò de diverses investigacions al País de Gal·les bo i apuntant:

«...la hipòtesi que el matrimoni mixt a Gal·les ha estat el motor més poderós de l'ofensiva lingüística de l'anglès a Gal·les, i el factor preponderant en el retrocés de la llengua gal·lesa, retrocés que començà fa més d'un segle (Pritchard, 1977; Scully, 1977).» (Strubell, 1981: 84)

Les dades suggereixen que caldrà prestar molta atenció a aquestes unitats familiars per conèixer el procés lingüístic del Principat.

12. En partir d'aquestes dades, estem deixant de banda aquelles zones on la menor densitat immigratòria facilita l'assimilació dels castellanoparlants, la qual cosa conduiria hipotèticament a la formació d'espais novament unilingües catalans en desaparèixer finalment les bosses d'immigració de gruix demogràfic menor. No disposem d'aquestes dades, malauradament. D'altra banda, són molt nombrosos els casos en què la concentració geogràfica d'aquestes minories castellanoparlants, tanmateix exigües, les preserva de l'assimilació: tot i que es bilingüitzen i col·loquialitzen totalment en català, una certa endogàmia i una taxa de natalitat més alta perpetua el castellà àdhuc a comarques com l'Alt Empordà o el Berguedà.
13. Qualsevol aportació/pèrdua demogràfica massiva d'un dels dos grups faria canviar aquestes previsions, evidentment. En aquest sentit, cal tenir ben present la creixent arribada de contingents magrebins i de poblacions negro-africanes i preveure'n les conseqüències en l'equilibri demolingüístic del país.
14. L'índex de fecunditat més alt de tota la ciutat de Barcelona s'havia d'atribuir l'any 1981 al districte format per Sarrià-Sant Gervasi i Pedralbes. De fet, Sarriable afirma: «*La población catalana no debería ser asociada necesariamente con menores índices de fecundidad, sobre todo en la clase alta.*» (Sarriable, 1987: 277). És cert que Sarriable entén per «català» tothom nascut a Catalunya i no es planteja les diferències etnolingüístiques, però també ho és que el districte esmentat presenta de forma consistent els millors resultats quant a catalanoparlants de la ciutat de Barcelona, la qual cosa permet suposar que els catalans «ètnics» hi representen un percentatge considerable (Reixach, 1985; Reixach, 1990). Atribuir l'alta natalitat del districte exclusivament a les dones castellanoparlants, contradient així la tendència marcadíssima a l'homogeneïtzació en el comportament reproductor entre el grup immigrant i l'autòcton, esdevé poc pertinent. En conseqüència, no sembla forassenyat subscriure l'afirmació de Sarriable tot substituint-hi «català» per «catalanoparlant».
15. Considerem famílies lingüísticament mixtes (FML) aquelles en què els dos progenitors tenen per llengua primera —cronològicament— dos codis diferents, independentment de quina sigui llur llengua principal en el moment de la unió. Aquests dos cònjuges formaran una parella lingüísticament mixta (PLM). En ambdós casos, incloem les parelles formades per un bilingüe natural i un unilingüe en el còmput dels mixtos i no pas dels homogenis.

3. Natura de les famílies lingüísticament mixtes

3.1. Evolució de les famílies lingüísticament mixtes

Catalunya, especialment Barcelona i la seva àrea d'influència, ha estat terra d'immigració almenys durant tot el segle xx, i el matrimoni mixt (entre autòctons i immigrants) hi ha tingut una presència notable. Així, d'acord amb la taula:

Any	% de matrimoni mixt respecte del total de casaments celebrats a Barcelona ciutat
1950	31,12 %
1955	31 %
1960	33,88 %
1973	33,52 %
(Dades extretes de Strubell, 1981: 83, 106)	
1983	23,0 %
(Strubell i Romaní, 1986: 68; dades per a l'aglomeració de Barcelona i zones circumdants)	

es comprova que durant uns 25 anys, aquest tipus d'unió entre un autòcton —gairebé sempre catalanoparlant— i un forà —molt majoritàriament castellanoparlant— ha constituït prop d'un terç de les unions a Barcelona ciutat.

Un cop la immigració castellanoparlant arrela a Catalunya i transmet —ni que sigui parcialment— la seva llengua, perd sentit la distinció entre autòctons i immigrants i en guanya la diferenciació entre catalanoparlants i castellanoparlants.

El nombre de FLM resulta difícil d'obtenir amb les dades de què disposem. L'any 1986, i per a l'àrea metropolitana de Barcelona, el seu percentatge se situava a l'entorn del 18,1 % (Subirats, 1990: 19), i l'any 1990 se situava en el 16,3 % de la regió metropolitana (Subirats, Masat i Sánchez, 1992: taula II.5). D'altres dades, fruit d'un estudi qualitatiu fora de l'àrea metropolitana, suggereixen que les FLM constitueixen una proporció molt més exigua de la població del Principat (O'Donnell, 1991), la qual cosa ens faria pensar en una separació més consistent dels dos grups en la Catalunya no barcelonina.

El comportament de les FLM a Catalunya segons els diferents estudis realitzats sembla encara confús i ha anat variant durant el darrers decennis. Si fins als anys 40 sembla raonable atribuir-li una funció catalanitzadora de la immigració, aquest paper es posa en dubte uns anys després amb la dictadura, la immigració massiva i la concentració espacial dels nous nadius. Segons les

dades de què disposem, la primera llengua usada pels infants en les FLM era:¹⁶

Any	Localitat	Català	Les dues	Castellà
(1) 1971	Barcelona ciutat	17-20 %	21-22 %	58-61 %
(2) 1977-78	Barcelona ciutat	21 %	26 %	53 %
(3) 1979	Ripoll	60 %	12,9 %	27,1 %
(4) 1981	Vilafranca Penedès	60,3 %	11,8 %	21,3 %
(5) 1986	Àrea metropolitana	44,6 %	22,4 %	32,5 %
(6) 1990	Regió metropolitana	35,5 %	44,78 %	19,6 %

Aquestes xifres s'oferien sota els rètols següents:

- (1): Llengua usada pels fills dels matrimonis mixtos per a adreçar-se als seus pares (Arnau, Boada i Rodríguez, 1971, citat dins Strubell, 1981: 153).
- (2): Llengua emprada amb els fills (Strubell, 1981: 154).
- (3): Llengua (usada) amb els fills (Escola Santa Maria, 1979, citat per Strubell, 1981: 185).
- (4): Llengua usada pels fills dels matrimonis mixtos per a adreçar-se als seus pares (Bastardas, 1985: 54)
- (5): Primera llengua dels fills de matrimonis mixtos (Subirats, 1990: 22).
- (6): Llengua dels fills dels matrimonis mixtos (Subirats (dir), 1992: vol. 4, taula II.5).

Com interpretar les dades? Si ens centrem en la zona d'influència barcelonina, una constatació s'imposa: en vint anys s'ha reduït la tendència cap a la castellanització de les FLM i s'ha incrementat el nombre de les que opten pel català o la fórmula bilingüe (de la qual parlarem més avall). D'altres fonts (O'Donnell, 1991: 188) apuntarien també en aquesta direcció. Aquest capgirament deu haver-se d'atribuir més aviat al canvi d'estatus del català i a l'aprenentatge espontani de la llengua entre els castellanoparlants que no pas al resultat de la introducció del català a l'ensenyament, per meres raons cronològiques: els primers infants que han après català a col·legi o han estat escolaritzats en català tot just comencen a tenir fills ara.

Així, semblen confirmar-se les teories que veuen en el matrimoni mixt un reflex de les tendències macrosocials més que un fenomen autònom en si.

«El matrimoni mixt només és un factor molt important d'assimilació en certs casos. En general, sembla més aviat consagrar una assimilació ja acompanyada.» (Maluquer 1963: 95, citat per Bastardas, 1985: 50)

16. Com és sabut, cal anar molt en compte en analitzar dades d'ús declarat. Per un cantó, no sempre s'especifica què significa «totes dues», si una llengua amb cada membre de la família o un patró o altre de barreja de codis amb un o més destinataris; aquest rètol pot amagar també un ús anecdòtic del català percebut de forma sobredimensionada pel prestigi que la llengua té com a mostra d'identitat local. Factors de prestigi, polítics, d'adequació a l'enquestador, etc., poden desdibuixar la realitat i fer declarar un ús allunyat de la realitat.

Evidències internacionals avalen la hipòtesi que aquestes famílies, situades en el que Heller i Lévy (1992) anomenen la frontera lingüística, constitueixen un termòmetre especialment sensible de les relacions intergrupals. En el seu estudi, el canvi en les condicions socio-polítiques ha provocat actituds i comportaments nous envers les dues llengües en contacte, l'anglès i el francès: els parlants responen creativament a les noves condicions i són capaços de reavaluar els dividends de cadascuna de les tries dutes a terme: així, l'increment del valor social i econòmic del francès duu al replantejament de l'assimilació de part dels francòfons aparellats amb anglòfons.

Resten encara moltes llacunes per omplir en el nostre coneixement del comportament sociolingüístic d'aquestes unitats familiars; si, amb Miquel Strubell:

«...podem parlar de retrocés lingüístic en els matrimonis mixtos si tan sols un fill de cent no arriba a ser bilingüe de gran.» (Strubell, 1981: 84)

cal recordar que el 1985 hi havia encara un 32,5% de fills d'aquestes famílies de llengua primera castellana (Subirats, 1990: 22): la tercera part dels fills de catalanoparlants aparellats amb castellanoparlants no adquireixen el català a la llar i la seva bilingüització depèn per tant de la resta del procés de socialització, en especial de l'escola. Es tracta d'un nombre prou important de parlants potencials perduts d'entrada per al català. Pel que fa a les xifres de 1990, que parlen d'una quarta part de parelles que opten pel castellà i poc menys de la meitat que reclamen una identitat dual, ja hem expressat les nostres reticències davant del terme bilingüe en aquest cas: caldrà esbrinar quina competència i dominància lingüístiques reals hi ha, ja que són aquestes les que al capdavant determinaran l'evolució sociolingüística.

3.2. El bilingüisme en les famílies lingüísticament mixtes

L'opció bilingüe, que sol representar que el pare i la mare optin pel seu codi en relacionar-se amb els fills —que així poden esdevenir bilingües— gaudeix de poca acceptació. Només en una ocasió, en les dades apuntades, supera el 40 % del total, i sol representar entre una cinquena i un desena part del total. Les dades de la regió metropolitana atenyen un sorprenent —i sospitos— 44,78 % (Subirats, 1992, vol. 4, taula II.5), i ja hem indicat els nostres temors que amaguin més una opció ideològica que no pas una realitat sociolingüística.

En una societat com la catalana, on l'alternança de codi és regulada principalment no per normes temàtiques o situacionals sinó d'acord amb el destinatari, i on cada llengua constitueix un dels màxims distintius de cada identitat etnolingüística, no és estrany que l'opció d'usar les dues llengües resulti com a mínim problemàtica. Ho hem vist amb la promoció institucional del bilingüisme receptiu (passiu) i l'escàs èxit que ha assolit (per exemple, veg. Woolard, 1989: 77; tot i que les seves dades es refereixen al període 1979-80, creiem vàlida la seva apreciació sobre aquest fenomen per a l'actualitat; també Boix, 1989, hi fa referència). De fet, algunes dades semblen apuntar cap a la inestabilitat de l'ús bilingüe en les FLM. Per exemple, a partir de Bastardas (1985: 52-54) per a Vilafranca del Penedès:

1. De les parelles mixtes en què cadascú parla la seva llengua als fills, només el 38% practiquen el bilingüisme receptiu dins la parella (o sigui, només en el 38% dels casos cada cònjuge manté la seva L1 per adreçar-se a l'altre cònjuge).
2. Es dona una tendència cap a l'unilingüisme entre els fills, ja que tot i que dins el 20% de les FLM cada pare usa una llengua diferent amb els fills:
  - 2.1. Només el 12% dels fills de les FLM parlen una llengua diferent a cada pare.
  - 2.2. Només el 9% dels germans parlen castellà i català entre ells dins les FLM.

És cert, però, que altres estudis apunten precisament cap a l'increment del bilingüisme entre els germans. Del total dels matrimonis mixtos entre els pares dels estudiants de secundària a Sabadell, la llengua usada és:

	Català	Castellà	Totes dues	No respon
Amb el pare:	42,9 %	51,6 %	1,8 %	3,6 %
Amb la mare:	43,1 %	51,1 %	3,1 %	2,7 %
Amb germans:	38,4 %	50,7 %	3,3 %	7,6 %

(Erill et al., 1990: 70)

La diferència, en aquest cas, és extremament reduïda perquè sigui presa en consideració.¹⁷

En qualsevol cas, sembla destacar-se la inestabilitat del bilingüisme com a solució final en una FLM.

«A single language was always the dominant means of communication for a majority of the verbal transactions [dins d'una família, en el seu estudi]. Never was a family divided equally along linguistic lines.» (O'Donnell, 1991: 18; en cursiva en l'original)

Caldria investigar sens dubte de manera immediata la relació entre el comportament de les FLM, la catalanització de l'entorn i la competència lingüística dels cònjuges. És més que probable que els grups socials primaris (família, veïnat, grup d'iguals) o secundaris, entre d'altres factors com el nivell educatiu, exerceixin una funció gens menyspreable en l'adopció d'una o altra llengua. Així, caldria esbrinar quins factors dirigeixen cap a un o altre costat la funció assimiladora d'aquestes famílies. Igualment, resulta pertinent analitzar les diferències en la transmissió de cada llengua segons quin cònjuge sigui catalanoparlant i quin no, i també segons el tipus de família, classe social, grup professional, etc.

Aquestes FLM constitueixen els serrells per on cada grup lingüístic és erosionat: representen, en les actuals condicions, la major possibilitat que els immigrants i els seus fills nativitzin la llengua catalana; alhora, les FLM poden constituir el factor de castellanització final de la població: sovint debiliten i/o suprimeixen la lleialtat lingüística envers el català i entrebanquen la fluïdesa i àdhuc l'adquisició de la competència oral del català.

17. La variació en les dades de Sabadell es podria deure senzillament a l'oscil·lació mostral; d'altra banda, potser cal atribuir-la al fet que ambdós estudis es basen en dades d'ús declarat i no pas en dades empríques.

---

4. Actuació davant d'aquestes famílies?

Després de repassar ràpidament el concepte de les FLM i la seva incidència en el procés de normalització, podem demanar-nos si caldria i seria factible una intervenció sobre aquest col·lectiu per estendre-hi el coneixement i l'ús del català.

Les campanyes d'extensió de coneixement i ús han estat fins a l'actualitat fortament marcades pel signe de la universalitat: s'han adreçat al conjunt de la població, la qual cosa potser permet no deixar enrere cap grup social; ofereixen, però, la dificultat evident de la complicada (impossible?) avaluació empírica dels resultats obtinguts. A parer nostre, les FLM constitueixen el que en podríem dir un públic diana excel·lent per dur a terme un pla de promoció de la llengua de tipus específic per moltes raons:

1. La importància qualitativa d'aquest col·lectiu en la dinàmica de la substitució.
2. El seu gruix numèric.
3. La manca de bel·ligerància contra un projecte d'aquesta mena, esperable *a priori* entre unitats familiars ja de per si bilingües.
4. La delimitació estadística de l'univers objectiu.¹⁸

En conseqüència, em sembla imprescindible d'iniciar els estudis pertinents per tal de donar cos a un conjunt d'actuacions que aprofiti el potencial d'aquestes famílies per a la recuperació del terreny perdut fins a l'actualitat per la llengua catalana.

---

18. No volem pas suggerir que siguin fàcilment abordables, sinó que el seu perfil és força definit.

---

5. Localització de les famílies lingüísticament mixtes

La presència de no-catalanoparlants als nostres municipis és a hores d'ara un fenomen general, tot i que aquests representin percentatges molt diferents respecte als residents segons comarques, municipis i fins i tot barris.

Una qüestió interessant és saber on se situen les FLM, ja que en aquests moments aquesta dada ens és desconeguda. Una hipòtesi plausible seria la que les ubicaria en major nombre en zones de major contacte intergrup, probablement en zones urbanes de poca concentració etnolingüística. Així, podrien analitzar-se les zones residencials a la recerca d'aquelles àrees de cada municipi on els grups lingüístics tendeixin a agrupar-se, formant barris de majoria catalanoparlant i castellanoparlant, i les àrees on els percentatges sense majories definides permetin parlar de zones mixtes, on podem suposar una interacció més freqüent entre grups d'ambdós col·lectius lingüístics.¹⁹

Així, partint de les dades de què ja disposem i d'estudis pertinents es poden arribar a detectar les àrees d'intervenció prioritàries, distingint els tipus següents:

1. Zones de forta barreja entre catalanoparlants i castellanoparlants, escenari —almenys teòricament probable— d'un alt nombre de FLM.
2. Zones d'entorn fortament castellanitzador, on les FLM representen un percentatge més reduït i el seu comportament és majoritàriament la castellanització.
3. Zones d'escassa presència de castellanoparlants en les quals la integració seguirà un curs més «natural», comparable a l'enregistrat al llarg de tota la història a Catalunya.

Definir l'extensió ideal d'aquestes «zones» resulta problemàtic: en uns casos es parlarà a nivell comarcal —Baix Llobregat i Barcelonès sense Barcelona, potser?—, en d'altres caldrà diferenciar segons municipis —tal vegada a les viles costaneres—, mentre que en alguns casos una distinció de barri —Barcelona, Badalona— pot resultar més efectiva.

---

19. No ens aturarem ara a analitzar les funcions de les llengües sobre les xarxes socials —i a l'inrevés— a Catalunya. Tot i que no tenim estudis i que l'experiència diària sembla indicar el contrari, caldria estudiar si l'unilingüisme castellà, la dominància del català o del castellà i la lleialtat lingüística juguen cap paper en la conformació de les xarxes socials. Tanmateix, les característiques de les xarxes socials les fan difícilment operacionalitzables per al seu ús en política lingüística, per la qual cosa no les tindrem en compte en aquest article.

---

6. Suggestiment de possibles actuacions

6.1. Previ

Tot seguit incloc algunes de les línies que poden ajudar a elaborar un conjunt d'actuacions. No és la meua intenció en cap moment d'arribar a l'exhaustivitat, ni tan sols al detallisme; pertoca als tècnics de l'Administració aquesta tasca, i només aspiro a facilitar idees en aquesta direcció.

6.2. Objectius

Incrementar el percentatge de llengua catalana usat en el conjunt de les FLM, és a dir, potenciar-ne l'ús per part d'aquells membres de les unitats familiars que hi són competents.

L'objectiu prioritari és convèncer els progenitors catalanoparlants que resulta convenient per al futur dels seus fills que els parlin en català *independentment del que faci la seva parella* i transformar aquest convenciment en actuació. Es pretén l'efecte següent: si comptabilitzem la pràctica lingüística habitual del conjunt de les FLM en una escala de -1 (unilingüisme castellà) a 1 (unilingüisme català), es tracta d'aproximar la puntuació com a mínim a 0 (si no hi és encara) i desplaçar-la al màxim cap a 1.

Serà un objectiu secundari, i no per això menys important, fomentar que no es redueixi —si pot ser, que creixi— el nombre de cònjuges castellanoparlants que optin pel català com a llengua familiar.

6.3. Destinataris

Els destinataris d'aquest pla seran, òbviament, les FLM en edat fèrtil, amb preferència aquelles sense fills o amb un o més fills petits. Tot i que no s'han de deixar totalment de banda aquestes últimes estructures, sembla preferible centrar-se en aquelles en què els nous integrants encara han de néixer que no pas en aquelles en què els hàbits comunicatius estan ja fortament arrelats i la competència lingüística dels fills s'ha desenvolupat totalment. D'altra banda, és en aquestes unitats familiars on l'impacte creixent de l'ensenyament en català facilitarà l'ús d'aquesta llengua, ja que el cònjuge castellanoparlant no en quedarà «al marge».

El receptor natural d'aquesta campanya serà en primer lloc el membre catalanoparlant —i, per tant, bilingüe, amb el poder de triar la seva llengua d'ús. A ell correspondrà trencar la norma castellana de la parella i adreçar-se en català als fills.

6.4. Àrees geogràfiques

Després d'un estudi acurat dels diferents comportaments segons àrees geogràfiques, s'optarà possiblement per una actuació diferenciada segons els resultats.

A l'apartat 5 hem apuntat dues zones d'actuació preferent:

1. Zones de forta barreja entre catalanoparlants i castellanoparlants, escenari —probable— d'un alt nombre de FLM.
2. Zones d'entorn fortament castellanitzador, on tot i que les FLM representen un percentatge més reduït, el seu comportament és majoritàriament la castellanització.

Caldrà veure si s'han de dur a terme actuacions diferenciades segons les zones. El que resulta evident és que mentre que les zones b) només permetran, molt probablement, un fre a la castellanització final dels fills, on l'objectiu serà assegurar almenys la transmissió del català, les zones a) poden permetre guanys més consistents per a la seva catalanització.

6.5. Argumentació

Cal posar en relleu els beneficis de l'adquisició del català com a llengua familiar enfront de l'unilingüisme castellà, és a dir, s'han de destacar els avantatges de l'opció bilingüe per damunt dels esforços que podria suposar. En aquests moments, i com que el que es combat és l'ús familiar del castellà pels catalanoparlants, sembla preferible incidir en aquesta opció i no esmerçar esforços a promoure un canvi qualitativament diferent: que el cònjuge castellanoparlant adopti també el català. És possible, tanmateix, que la inestabilitat pròpia de les relacions bilingües (veg. supra) acabi decantant pel català famílies en què la parella havia començat la relació en castellà.

Per tal d'assolir aquests objectius es remarcaran els aspectes positius del bilingüisme familiar i s'avaluaran científicament els arguments que s'hi solen oposar. Així, s'incidirà en qüestions com ara aquestes:

1. Des d'una perspectiva de l'aprenentatge, la llengua apresada en família s'aprèn sense esforç i a la perfecció; a col·legi cal un estudi i una constància que sovint donen fruits inferiors.
2. Des d'una perspectiva escolar, el bilingüisme familiar posa el nen en situació d'avantatge respecte dels unilingües —castellanoparlants— i li facilita el futur aprenentatge de llengües estrangeres.²⁰
3. Des d'una perspectiva econòmica, la demanda de català creix dia a dia tant a l'empresa privada com a la pública: no té sentit no potenciar el futur professional del propi fill.
4. Des d'una perspectiva psicològica, el bilingüisme facilita la integració en qualsevol ambient a Catalunya i evita la identificació amb un sol grup lingüístic. De fet, el fill bilingüe esdevé la síntesi d'ambdós progenitors i representa la integració també del progenitor unilingüe (expressat sovint amb el comentari «Yo no lo hablo, pero mi hijo, ese sí que lo sabe hablar y escribir»).

Pel que fa a la mitologia, popular o no, contrària al bilingüisme individual, caldrà rebatre la temença d'un mal aprenentatge de les dues llengües —recordem que les experiències internacionals van en aquest sentit—, la por a una possible dislocació familiar —que no té cap raó per produir-se—, etc.

20. És ben cert que aquest argument pot fer-se servir a la inversa: cal que els infants catalanoparlants aprenguin castellà des de petits pels avantatges de la bilingüitat sobre la monolingüitat. No hi ha dubte que en un moment en què els infants catalans correu el «risc» de no aprendre una segona llengua —el castellà o la que la mateixa societat catalana decidís— de manera espontània al carrer, caldria plantejar-se una política lingüística diferent, en què aquest aprenentatge s'incentivés pels mitjans pertinents. En aquest sentit, i salvant les distàncies, podem prendre nota del que s'ha esdevingut a Flandes, on, del rebuig militant a l'ús d'una interllengua —el francès—, s'ha passat a la promoció del multilingüisme tot incloent-hi la promoció de l'aprenentatge d'aquesta llengua. A Catalunya, però, la realitat de cada dia ens demostra que hi ha una llengua que és indefectiblement apresada al carrer, i una altra que resulta més difícil d'adquirir per als qui no la tenen com a llengua primera.

6.6. Mitjans d'accés

Caldrà accedir als nostres subjectes mitjançant els canals escaients. Sembla convenient informar aquells agents socials que poden tenir alguna incidència en aquesta qüestió. Podem suggerir, entre d'altres:

1. Metges —ginecòlegs i pediatres— i psicòlegs; hospitals, clíniques, centres de salut, etc.
2. Centres de l'Administració pública i d'entitats privades relacionades amb el món de la infantesa, en especial, centres d'ensenyament. En aquest sentit, podem recordar com les escoles bressol gal·leses integren els pares angloparlants i fins els ofereixen una formació bàsica en gal·lès (Jones 1991).²¹
3. Cursets (i per tant, responsables d'organitzar-los) de pre-part, de preparació matrimonial a les parròquies i similars, etc.

Com abordar els agents esmentats? Hi ha diverses possibilitats. Una seria la redacció d'un informe avalat —millor, elaborat— pels màxims especialistes nacionals i internacionals que s'enfrontessin a la temàtica del bilingüisme a la llar familiar i hi donessin el seu parer. Aquest informe hauria d'arribar a mans d'aquests agents socials. Igualment, en una acció a més llarg termini, caldria incidir en la formació d'aquests agents perquè acollissin aquesta temàtica, bé des de la universitat o posteriorment.

6.7. Un exemple d'actuació

Abans de cloure aquest apartat, presentem amb un exemple fictici els possibles resultats de l'acció coordinada damunt les instàncies convenients. Com a exemple fictici no té cap altre valor que el de la materialització en una parella concreta d'un pla d'actuació teòric, però es basa en experiències concretes familiars a l'autor de persones amb noms i cognoms:

Imaginem dos joves entre 20 i 25 anys, empleats a la mateixa empresa: en Juan, castellanoparlant, habitant d'un barri X de majoria immigrada d'una ciutat del cinturó barceloní Y, i la Roser, catalanoparlant, nascuda al centre de la població, de majoria catalanoparlant. Després d'un temps de relació sentimental es casen i s'instal·len en un barri de majoria castellanoparlant, i, un temps després, la Roser queda en estat. Fins aquest moment la seva relació s'ha desenvolupat normalment en castellà, llengua en què tots dos es troben còmodes; en Juan només parla una mica, poc, de català. No hi ha cap raó per introduir canvis que hagin de distorsionar la relació i cap poder polític pot immiscir-se —ni hi té el dret— en la seva intimitat.

L'embaràs de la Roser aporta un nou element a la vida familiar, ja que cal planificar el futur del nadó. En la seva situació actual, la Roser, que ha fet del castellà la seva llengua d'ús més habitual, pot emprar de manera espontània aquesta llengua amb el seu fill o filla. Recordem que un 32,5 % de famílies lingüísticament mixtes de l'àrea metropolitana de Barcelona seguien el 1990 aquest patró. Cal que la Roser es qüestionï aquesta decisió i triï en funció del que serà millor per al seu fill i per a tota la família. Com provocar aquesta reflexió? Crec que és necessària una campanya d'informació i promoció que incideixi en dos aspectes: els avantatges per al nen d'aprendre la llengua a la llar, espontàniament, que es conjugaria amb una altra que expliqui els

---

21. No podem deixar d'esmentar la importància determinant que estan adquirint les guarderies i les escoles bressol en la transmissió de la llengua catalana, especialment a la primera corona de l'àrea metropolitana i a la mateixa ciutat de Barcelona. Són nombrosos els casos de fills de famílies fins i tot homogèniament catalanoparlants que adquireixen el castellà com a llengua única en aquests centres pel contacte amb puericultores i companys unilingües.

avenços de la llengua catalana en el món del treball i l'increment en la demanda d'aquesta llengua.

Un cop generada aquesta reflexió, la Roser demanarà consell. Cal haver informat prèviament aquells que l'hauran d'aconsellar dels avantatges que el nen aprengui el català a la llar: el seu ginecòleg, el pediatre, els psicòlegs i psiquiatres del seu entorn, sobretot a la guarderia i a l'escola on duran el fill, fins el mossèn del barri si organitza curssets —i ella és practicant, és clar. En resum, *cal crear una opinió que valori positivament la transmissió del català com a llengua d'un dels progenitors, fins i tot en un barri homogeniament castellanoparlant.*

Un cop presa la decisió, cal que la Roser trobi suport al seu entorn. Cal facilitar-li, dins la mateixa campanya, la llista de guarderies, escoles, esplais, etc., que funcionen en català, i fóra molt convenient que l'Administració en potenciés l'existència allà on no n'hi hagi. La tria que ha efectuat la Roser s'ha de veure reforçada institucionalment, ja que no ho està ambientalment i en el període inicial tot estarà en contra de la seva opció: la llengua de la parella, de l'entorn, dels mitjans de comunicació de massa, etc.

El resultat? L'ideal serà que aquest fill i els que el puguin seguir parlin català amb sa mare i —potser— entre ells. Fins i tot és possible que acabin parlant-lo amb el seu pare, i potser a la llarga el mateix Juan gosarà fer servir una llengua que haurà esdevingut quotidiana per a ell. Tanmateix, no podem esperar la lluna en un cove. Pot ser que la Roser se'n cansi, que l'ambient sigui massa castellanitzador i els fills només parlin castellà, o que el seu català resulti molt deficient. No hi fa res, però, si almenys s'ha aconseguit augmentar la seva exposició al català durant un cert període, la qual cosa els en facilitarà l'aprenentatge en un futur.

---

7. Conclusions

L'increment que la darrera enquesta metropolitana mostra en el nombre de persones que declaren tenir català i castellà com a llengües «pròpies» és encara massa recent perquè hagi incidit en la transmissió lingüística i la seva significació sociolingüística real no pot ser avaluada en profunditat.

Que les famílies lingüísticament mixtes reflecteixen el comportament macrosocial i constitueixen un dels principals motors de la substitució lingüística a Catalunya semblen afirmacions fàcilment compartibles. Que hom pugui incidir en aquestes famílies més fàcilment que en d'altres grups socials constitueix una hipòtesi interessant per a un procés de normalització que es vol democràtic i respectuós amb la llibertat individual.

L'objectiu final del pla esbossat és facilitar la nativització del català entre tots els fills dels catalanoparlants, ni més ni menys; en altres mots, evitar cap pèrdua demolingüística entre la comunitat amenaçada d'extinció durant el procés de canvi generacional. Per tant, aquest pla no afecta el gruix dels castellanoparlants ni el gruix dels catalanoparlants, per als quals caldrà dissenyar polítiques lingüístiques diferents. Aquest pla tot sol no conduirà a la recatalanització: només assaja d'obturar una de les vies d'aigua més grosses del vaixell de la llengua catalana.

La promoció del bilingüisme pot no resultar atractiva entre els cercles partidaris de l'unilingüisme català. No és ara el moment de discutir aquesta posició sinó només de recordar que aquesta promoció en les condicions esmentades té un objectiu: l'augment de bilingües—catalanoparlants «normals», doncs— nadius a costa de possibles unilingües—castellanoparlants. En el pitjor dels casos, aquest pla només podria descoratjar algun pare castellanoparlant d'usar el català en ares del bilingüisme. Cal tenir present aquesta possibilitat i orientar el pla en conseqüència.

No es pot garantir el funcionament del pla proposat. Sense anar més lluny, caldria saber fins a quin punt podem deslligar el funcionament de les famílies lingüísticament mixtes respecte dels seus entorns concrets: en realitat, encara no coneixem prou els mecanismes d'adopció d'un o altre codi en aquestes circumstàncies. No obstant, la intervenció en aquest àmbit sembla prou necessària per prestar-hi una atenció com a mínim superior a la que hom hi ha dedicat fins a l'actualitat, i aquest article només pretén desvetllar l'interès per aquesta actuació.

---

8. Bibliografia

- ARNAU, J.; BOADA, H.; RODRÍGUEZ, M. *El bilingüismo en el área escolar de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1971. [Tesi de llicenciatura, citat dins Strubell, 1981].
- BAÑERES, J. *L1 dels infants de 2-4 anys a Catalunya*. Comunicació presentada a la Conferència Internacional de Barcelona sobre el Plurilingüisme a Europa (3-6 d'abril de 1991).
- BASTARDAS I BOADA, A.. *La bilingüització de la segona generació immigrant. Realitat i fets a Vilafranca del Penedès*. Barcelona: La Magrana, 1985.
- BASTARDAS I BOADA, A. *Llengua i immigració. La segona generació immigrant a la Catalunya no-metropolitana*. Barcelona: La Magrana, 1986.
- BOIX, E. *Tria i alternança de llengües entre joves de Barcelona: normes d'ús i actituds*. Barcelona: Facultat de Filologia. Universitat de Barcelona, 1989. [Tesi doctoral]
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Les expectatives d'ús, actituds i necessitats lingüístiques entre la població adulta de l'aglomeració urbana barcelonina. Enquesta efectuada l'octubre de 1983*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1984.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana. Vol. 1: Plantejaments preliminars*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana. Vol. 2: Situació actual i evolució recent de la llengua catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana. Vol. 3: Dinàmica social i factors intervinents en l'extensió de l'ús social del català*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana. Vol. 4: Experiències internacionals de planificació lingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991.
- ERILL I PINYOT, E.; FARRÀS I FARRÀS, J; MARCOS I MORAL, F. *Ús del català entre els joves a Sabadell. Coneixement, ús i actituds dels estudiants de secundària. Sabadell, curs 1985-86*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991.
- FERRANDO, A. [ET AL.]. «L'ús del valencià i les actituds lingüístiques dels alumnes de BUP i COU de la ciutat de Castelló de la Plana». A: FERRANDO, A. [et al.] 7-45.
- FERRANDO, A. [ET AL.]. *Miscel·lània 1989*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1989.
- FISHMAN, J. A. *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilingual Matters, 1991

- GABINET D'ÚS DEL VALENCIÀ. *Coneixements del Valencià. Anàlisi dels resultats del Padró Municipal d'habitants de 1986*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1989.
- HELLER, M.; LÉVY, L. «Mixed marriages: life on the linguistic frontier». *Multilingua* 11-1: 11-43.
- JONES, B. «L'experiència del Mudiad Ysgolion Meithrin». A: DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana. Vol. 4: Experiències internacionals de planificació lingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991. p. 13-22.
- MAGUIRE, G. *Our Own Language. An Irish Initiative*. Clevedon-Philadelphi-Adelaida: Multilingual Matters, 1991.
- MALUQUER SOSTRES, J. *L'assimilation des immigrés en Catalogne*. Genève: Librairie Droz, 1963. [citat per Bastardas, 1985: 50]
- O'DONNELLS, P. E. «Linguistically "Mixed" Families in Catalonia: Coexistence and Conflict». A: *Language Planning and Language Problems*. Vol. 15. Núm. 2. 1991.
- PRITCHARD JONES, H. «Mixed marriages». *Planet*. Núm. 40: 2-8. 1977 [citat per Strubell, 1982]
- RAMBLA I MARIGOT, X. «La transmission et l'intersection linguistique dans la région métropolitaine de Barcelone entre 1985 et 1990». Symposium «L'Europe nouvelle et le rôle des langues régionales». Bruxelles, 15-16 octobre 1992. [en premsa]
- REIXACH, M. *Difusió social del coneixement de la llengua catalana. Anàlisi de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1990.
- SARRIBLE Y PEDRNI, G. D. *Estudio de la fecundidad en la población nativa y migrante de la ciudad de Barcelona*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1987.
- SCULLY, D. B. «Marriage patterns». *Planet*. Núm. 40: 8-10. 1977. [citat per Strubell, 1982]
- STRUBELL I TRUETA, M. «Evolució de la comunitat lingüística». A: *El nacionalisme català a la fi del segle XX. II Jornades*. Barcelona: La Magrana. Edicions 62, 1989. p. 103-140.
- STRUBELL I TRUETA, M. *Llengua i població a Catalunya*. 2a. edició. Barcelona: La Magrana, 1982.
- STRUBELL, M.; ROMANÍ, J. M. *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina (Comentaris a una enquesta)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1986.
- SUBIRATS, M. (dir.) *Enquesta metropolitana 1986. Condicions de vida i hàbits de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona. Vol. 20: Transmissió i coneixement de la llengua catalana a l'àrea metropolitana de Barcelona*. Bellaterra: Àrea Metropolitana de Barcelona. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1990.
- SUBIRATS, M.; MASATS, M.; SÁNCHEZ. «II. Els hàbits lingüístics». A: SUBIRATS, M. (dir.): Vol. 4. p. 37-48.
- SUBIRATS, M. (dir.) *Enquesta de la regió metropolitana 1990. Condicions de vida i hàbitat de la població de la regió metropolitana de Barcelona*, Bellaterra: Àrea Metropolitana de Barcelona. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1992.

VILA, F.X. «Bilinguisme chez les jeunes à l'agglomération de Barcelone. Le comportement langagier des nouveaux groupes bilingues dans un milieu urbain». Symposium «L'Europe nouvelle et le rôle des langues régionales». Bruxelles, 15-16 octobre 1992. [en premsa]

WOOLARD, K. A. *Double Talk. Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Stanford, California: Stanford University Press, 1989.

«Documents de Treball» és una sèrie de la col·lecció «Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana» de la Direcció General de Política Lingüística.

Si voleu rebre els pròxims números de la sèrie «Documents de Treball», ompliu aquesta butlleta i envieu-la a:

Direcció General de Política Lingüística
Institut de Sociolingüística Catalana
C. Mallorca, 272, 1r
08037 Barcelona

Per qualsevol dubte podeu trucar al telèfon 482 56 00.

Butlleta de subscripció a la sèrie «Documents de Treball»

Nom i cognoms: .....

Adreça: .....

Població: .....

Codi postal: .....

Telèfon: .....

Professió: .....

